

УДК 338.48

Т. В. Коропатник, к. г. н., доцент
Н. М. Курганська, аспірант

РОЗВИТОК ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ НА ЧЕРНІГІВЩИНІ

Стаття присвячена проблемам розвитку туристичної галузі Чернігівського регіону. Визначено шляхи удосконалення розвитку туристичної галузі.

Статья посвящена проблемам развития туристической деятельности Черниговского региона. Определены пути совершенствования развития туристической отрасли.

The article deals with problems of Chernigov region tourist industry development. Also the ways of its improvement are indicated.

Ключові слова: внутрішній і виїзний туризм, туристичні послуги, інвестиції в туристичну індустрію, прибуток, цінова політика, тариф

Постановка проблеми та її актуальність. Туристична діяльність визнана в світі однією з найприбутковіших. Це одна з найбільш ринкових, комерціалізованих галузей господарства. У світі вона є найкращим виробником валового продукту. Частка цього сектора економіки у світовому валовому продукті становить 10,5 %. Фінансовий оборот туристичної галузі США – 100 млрд. доларів. Завдяки доходам від туризму в багатьох країнах світу розв'язуються не лише економічні, але й соціальні та культурні проблеми. Адже затрати на організацію одного робочого місця в 20 разів менші, ніж у промисловості. Завдяки розвитку туризму багато країн (Туреччина, Греція, Іспанія, Єгипет тощо) забезпечили своє економічне зростання. В Україні ж прибуток від туризму складає лише до 1% в національному доході. На сьогодні українські громадяни є своєрідними інвесторами зарубіжних країн, що є одним з найболючіших питань всієї туристичної галузі. Адже туризм, за розрахунками фахівців, лише у вигляді податків міг би щороку приносити в державну скарбницю до 4 млрд. дол. Актуальною є ця проблема

Економіка

і для Чернігівщини. Адже в області наявні і вдало поєднуються природні (ландшафтні, кліматичні та гідрологічні ресурси) і значні культурно-історичні ресурси, проте використовуються вони неефективно.

Аналіз останніх досліджень. По даній проблематиці існує ряд робіт Баранівського М. О., Баранівської О. В., Смаля І. В., Філоненко І. М., в яких аналізуються в основному питання територіальної організації рекреаційного потенціалу регіону, та поодинокі публікації в місцевій пресі.

Метою даної роботи є оцінка розвитку туристичної індустрії регіону та пошук шляхів вирішення наявних проблем.

Виклад основного матеріалу. Об'єктивно Чернігівський регіон має всі передумови для інтенсивного розвитку внутрішнього та іноземного туризму. Це особливості географічного положення, багатство природного, історико-культурного (переважно архітектурні пам'ятки, значна кількість науково-пізнавальних об'єктів – літературних, художніх, історико-краєзнавчих музеїв, археологічних і природних пам'яток) та туристично-рекреаційного потенціалів.

У 2006 році послугами туристичних організацій Чернігівщини скористались 37,8 тис. туристів, що більше ніж в 2 рази в порівнянні з 2000 роком.

Таблиця 1

Розподіл туристів за категоріями відвідування в Чернігівському регіоні (тис. осіб)

	2000	2003	2006
Всього обслужовано туристів	12,1	17,6	37,8
Із загальної кількості туристів:			
- іноземні туристи	0,3	0,3	3,8
- туристи-громадяни області, які виїжджали за кордон	1,8	1,9	5,7
- внутрішній туризм	10	15,4	28,3
Кількість екскурсантів	16,1	18,4	19,0

Складено за даними Чернігівського обласного управління статистики

Як бачимо, розвиток туристичної сфери області має позитивну динаміку. Протягом 2007 року в області чинними були 48 ліцензій на туристичну діяльність. Туристичні послуги надавали 36 ліцензіатів, з них: 3 туроператори та 33 турагенти.

Економіка

Пріоритетними видами діяльності туроператорів та турагентів в 2007 році, як і в попередньому, залишилися внутрішній та виїзний туризм. В цілому по області на внутрішній туризм припадало 75 % туристів, на виїзний – 14 %, на в'їзний – 11 %. Обсяг наданих туристичних послуг у 2007 році виріс в 1,3 рази, в порівнянні з попереднім роком, а платежі для бюджету вдвічі.

Майже 60 % туристів мали за мету відпочинок. Службовою та діловою поїздкою були зайняті більше 2 % туристів.

У 8,5 разів (в порівнянні з 2000 р.) зросла кількість іноземних туристів (3 779 осіб). Це при тому, що по Україні ця кількість зменшилася на 14 %.

У 2007 році Чернігівщину відвідали любителі подорожей майже з 50 країн світу. Найбільше туристів було з Білорусі (1 079), з Російської Федерації (1 042), Німеччини (465), США (193), Польщі (109), Франції (44).

Загальна кількість туро-днів обслуговування туристами становила по області 183 тисячі в 2006 році, а це майже у 3 рази більше, ніж у 2000 році. По Україні цей показник у 2006 році практично залишився на рівні 2000 року. Збільшення кількості туристів вплинуло на збільшення обсягів наданих туристичних послуг по нашому регіону за 6 останніх років у 6,4 рази, а проти 2005 року майже у 1,3 рази. У 2007 р. обсяг наданих туристичних послуг становив 11,4 млн. грн.

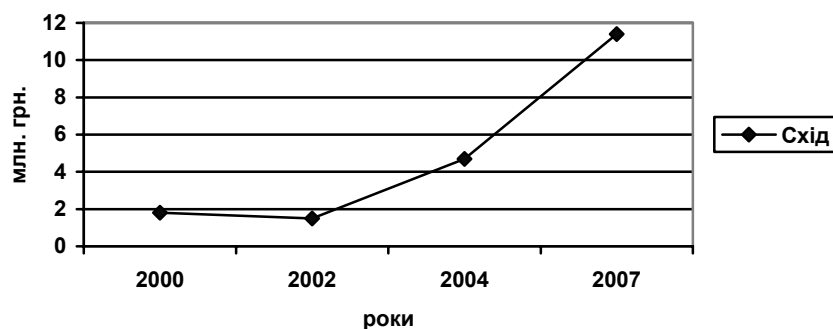

Рис. 1. Обсяг надання туристичних послуг туристичними організаціями Чернігівщини

Економіка

Таблиця 2

**Доходи та витрати від надання туристичних послуг
по Чернігівській області**

	2000	2002	2004	2006
Обсяги наданих послуг	1 762,2	1 519,7	4 685,5	11 355,9
у т.ч.				
- туристам				
- іноземцям	128,3	23,8	40,6	253,3
- які виїжджали за кордон	195,7	304,6	2054,0	6081,2
Витрати, пов'язані з наданням послуг	1 344,2	1 336,3	4 138,4	10 005,2
у т.ч.				
- туристам				
- іноземцям	25,8	16,2	27,3	231,9
- які виїжджали за кордон	82,9	290,4	1998,3	5576,1
Балансовий прибуток	64,4	87,2	143,1	688,4
у т.ч.				
спрямований на розвиток матеріальної бази	2,9	53,5	68,8	194,7
Платежі до бюджету	248,4	241,5	317,9	1106,4
Надходження валюти від надання туристичних послуг нерезидентами України, тис. дол.	-	-	-	2,9
Витрати резидентів України, що виїжджали за кордон	-	-	-	37,65

Складено за даними Чернігівського обласного управління статистики

Таким чином, з таблиці видно, що балансовий прибуток організацій, що обслуговували туристів, зріс проти 2004 року у 4,8 рази і становив у 2006 році 688,4 тис. грн.. На розвиток матеріальної бази туристичних організацій було спрямовано майже 30 % коштів.

До бюджету області в 2006 було сплачено 1.1 млн. грн., що в 1,7 рази більше, ніж у 2004 році.

В області розроблено програму розвитку туризму на 2002-2010 роки, проведено низку інформаційно-рекламних заходів, спрямованих на створення позитивного туристичного іміджу області. Видано 10 найменувань буклетної продукції із серії „Чернігівщина туристична”, створений та розповсюджується на CD носіях відеофільм „Чернігівщина туристична запрошує”. Забезпечується участь представників туристичної сфери у міжна-

Економіка

родних, всеукраїнських та регіональних туристичних виставках і ярмарках. Пересувна виставка „Чернігівщина туристична” проєксована у Києві, Львові, Одесі, Батурині, Дніпропетровську, Тернополі, Коропі, Ужгороді, Прилуках.

З метою популяризації туристично-рекреаційного потенціалу області для представників ЗМІ, туроператорів та турагентів області проведено три рекламні інформаційні тури. На автотрасах державного значення, які пролягають по території області, встановлені інформаційні біг-борди та дорожні вказівники до екскурсійно-туристичних об'єктів.

У межах реалізації домовленості між державами – учасниками співтовариства Єврорегіон „Дніпро” щороку проводиться міжнародний форум з питань прикордонного туризму. Проведено семінар-нараду „Розвиток та активізація прикордонного туризму – важлива складова розвитку міжнародного співробітництва і партнерства між Чернігівською, Брянською і Гомельською областями”.

У рамках Міжнародного інвестиційного форуму, що проходив у м. Чернігові 23-24 листопада 2005 р. відбулася презентація туристичних проєктів. Зокрема представлено проєкт „Батурин-гетьманська столиця”.

Перспективним для розвитку туристичної галузі в регіоні є зелений туризм. Чинником його розвитку є значні земельні ресурси (5,3 % території України, 70 % відсотків – сільськогосподарські угіддя), багатий природний та історико-культурний потенціал українського села, готовий житловий фонд у вигляді покинутих осель.

Власникам агросадиб, приватним підприємцям, що працюють у сільській місцевості в області надається методична допомога з питань створення та діяльності осередків сільського зеленого туризму через проведення науково-практичних семінарів.

У липні 2006 року в с. Андріївка Чернігівського району відбулась презентація нової агросадиби „Андріївські озера”. Побудовано кафе-готель „Єдність” у с. Плиски Борзнянського району та готельний комплекс „Перлина Полісся” у с. Рудня Сосницького району.

Економіка

Активну туристичну та екскурсійну роботу серед молоді в рамках пересувного табору „Мандрівник” провадить обласний центр дитячого та юнацького туризму.

В області приділяється значна увага створенню нових та розвитку існуючих екскурсійно-туристичних об'єктів. Так, в 2006 році відкрито Меморіал пам'яті Героїв Крут, у перспективі будівництво другої черги меморіалу та створення музейно-туристичного комплексу. Указом Президента України від 10 лютого 2006 року у Коропському районі створено Мезинський національний природний парк, площа якого становить 31 тис. га.

З метою реставрації пам'яток історії та архітектури у 2006 році повністю освоєно субвенцію з Державного бюджету місцевим бюджетам на збереження історичної забудови міст, об'єктів історико-культурної спадщини, впорядкування історичних населених місць України та соціальний розвиток в обсязі 8 млн. грн., з них 5 млн. грн. – на Батуринський державний історико-культурний заповідник „Гетьманська столиця”, 3 млн. грн. на Національний історико-культурний заповідник Качанівка. Крім того, виділено кошти на реставрацію Георгіївської церкви у смт. Седнів, Благовіщенського собору в м. Ніжин, палацу Рум'янцева-Задунайського та ін.

Як бачимо в розвитку туризму області є позитивні зрушення. Проте все ж таки кардинальних змін не відбулося. Однією з головних причин є слабкість матеріально-технічної бази. Це стосується в першу чергу стану готельного господарства. Готельне господарство - частина соціальної інфраструктури регіону, яка створює сприятливі умови для руху, облаштування населення.

Без розвинутого готельного господарства неможливий розвиток туризму, ділових стосунків, вдосконалення виробничих відносин. Матеріально-технічна база не відповідає рівню потреб населення, відстає в технічному, організаційному та культурному відношеннях. У готелях відсутні умови для культурного проживання, приміщення для оздоровлення, відпочинку, немає концертних залів, гаражів тощо. Умови проживання в кімнатах незадовільні, обладнання та меблі застарілі. Низька кваліфікація персоналу, незадовільна культура та якість обслуговування. В області лише 77 номерів у готелях „люкс” і 33 „напівлюкси”. Жо-

Економіка

ден готель не має ліцензії на високу категорію (готель у Новгород-Сіверську – тризірковий). Крім того, намітилась тенденція до зменшення кількості готелів та їх одноразової місткості.

Питома вага інвестицій у розвиток готельного господарства від загального обсягу освоєних інвестицій у 2005 році становила – 0,04 %, у 2994 р. – 0,002 %.

Помітною залишається диспропорція у розміщенні підприємств готельного бізнесу між міською та сільською місцевістю та зростає розрив між рівнями обслуговування в містах та селах.

На жаль, прямі іноземні інвестиції у розвиток готелів та інших місць короткотермінового проживання за останні п'ять років не надходили і не освоювались.

Проте і в даних умовах експорт послуг готелів становив 197,57 тис. дол. США (більше попереднього року на 40,9 %). Але частка нашого регіону в експорті республіки становить лише 0,3 %. Підприємствами готельного господарства Чернігівщини обслуговано 17,5 тис. іноземців (19,25 від загальної кількості).

Не задовольняє вимог туристів і мережа ресторанного господарства. За забезпеченням населення місцями в об'єктах ресторанного господарства на 10 тис. чол. Чернігівщина в останніх серед регіонів України. Цей показник у 2006 становив 453 одиниці при середньому показнику по Україні 565 (У Вінницькій області – 809, Волинській – 915).

Потребують ремонту і дороги, особливо в населених пунктах, де є історичні пам'ятки.

Висновки. Отже, в туристичній індустрії області є досить багато проблем. Серед найбільш впливових чинників, що негативно впливають на розвиток галузі вбачаємо наступні:

- недостатній рівень розвитку мережі й об'єктів туристичної інфраструктури, їх невідповідність світовим стандартам (виробнича база галузі формувалася в основному за радянських часів з орієнтацією переважно на невибагливого радянського туриста; більшість об'єктів інфраструктури туризму побудовані у 70-80-ті роки минулого сторіччя і мають велику міру як фізичного, так і морального зносу;

- відсутність скоординованої системи дій для просування туристичного продукту області як на ринок України, так і на

Економіка

світовий (відсутність якісної реклами та глибинної інформації про готелі, санаторії, тури по регіону та послуги тощо);

- технологічна відсталість галузі (в регіоні практично відсутні туристичні технології, які в розвинених країнах набули ознак повсякденної застосовності: електронні інформаційні довідники по готелях, транспортних маршрутах і туристичних фірмах з переліком і вартістю послуг, що надаються ними; у світі практично всі довідники з туризму випускаються в електронному, а більшість – в Internet-форматах, що дає їх користувачам можливість бронювати місця в готелях і на транспорті в режимі реального часу – „on-line“);

- недосконалість нормативно-правового й організаційного забезпечення туристичної діяльності, певна „агресивність” правового середовища відносно суб’єктів господарської діяльності в туризмі та туристичній інфраструктурі;

- недостатнє фінансування;

- відсутність кваліфікованих кадрів, особливо гідів зі знанням іноземних мов.

Вирішити вищезазвані проблеми можна шляхом:

- розробки науково обґрунтованої концепції будівництва та реконструкції підприємств інфраструктури туризму, зокрема закладів розміщення та ресторанного господарства;

- пошуком інвесторів, зацікавленням їх розбудовою інфраструктури туристичної індустрії регіону, оскільки, як свідчить світовий досвід, це є цілком виправданим вкладанням;

- виділення державних коштів на розбудову інфраструктури. В умовах ринкової економіки самостійно окремі підприємства вирішити цю проблему не спроможні, тому провідна роль у цьому процесі має належати державі;

- було б доцільно передбачити в місцевому бюджеті щорічне виділення коштів у розмірі половини доходів від туристичної діяльності в попередньому році. Адже вона є важливим джерелом надходження коштів до місцевого бюджету, розширюються можливості до залучення людей до практичної діяльності, скорочується безробіття;

- необхідно впроваджувати гнучку цінову політику в готельному бізнесі. Працівники готельних господарств відповідно до умов ринку повинні мати можливість змінювати рівень тари-

Економіка

фів в залежності від конкретних умов роботи, в залежності від попиту на готельні послуги, на що впливає географічне розташування готелів, в залежності від пори року (зима, весна, літо, осінь), від якості обслуговування тощо;

- участь у спільних міжнародних програмах. Такі програми здійснюються WTO, TACIS, ASTA і т. д.

Література

1. Виноградська А. Розвиток українського туристичного бізнесу / А. Виноградська // Економіка. Фінанси. Право. – 2002. – ВНП.5. – С. 13-18.
2. Зінь Е. А. Регіональна економіка : Підручник / Е. А. Зінь. – К. : Професіонал, 2007. – 528 с.
3. Чернігівщина: природа, населення, господарство (комплексне географічне дослідження): Монографія / [Барановська О. В., Барановський М. О., Смаль В. В. та ін.]. – Ніжин : Наука-сервіс, 2000. – 180 с.

Надійшла 07.11.2008